

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАХОВОЇ МОВИ ВЕТЕРИНАРІЇ

І.В.Конончук, ст. викладач

О.П.Пилипенко, асистент

Розглянуто німецьку терміносистему ветеринарії, яка становить частину загальної термінологічної лексики, проведено лінгвістичний аналіз фахової мови ветеринарії.

Термін, термінологія ветеринарії, лексика загального користування, мотивація, організація системи, лексико-семантична підсистема, номенклатура, термінологічна лексика, професійна лексика

Термінологічна лексика в результаті розвитку науки постійно поповнює словниковий склад мови. Ця лексика є одним з її динамічних, комплексних компонентів, який вимагає всебічного лінгвістичного дослідження. Німецькомовна термінологія сільського господарства, а з нею і фахова мова ветеринарії формують вагомий ланку загальної господарсько-економічної лексики, постійно взаємодіючи із побутовою лексикою.

Термінологія цієї науки займає особливе місце між технічною та загальноживиною лексикою, які знаходяться у постійних взаємообумовлених зв'язках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами термінології займалися такі лінгвісти як Г.О. Винокур, А.А. Реформатський, О.С.Ахманова та ін. Термін являє собою словесне значення поняття, яке входить у систему понять певної області професійних знань [2, с.105]. Термінологія ветеринарії сучасної німецької мови формувалася впродовж багатьох століть і розвивалася разом із наукою тваринництва, підтверджуючи схожість еволюційних процесів як загальної, так і термінологічної лексики.

Об'єктом дослідження є термінологічна лексика німецької мови, яка потребує всебічного лінгвістичного аналізу.

Предмет дослідження – німецька терміносистема ветеринарії, яка становить частину загальної термінологічної лексики.

Мета дослідження – лінгвістичний аналіз фахової мови ветеринарії. Це особливо важливо з огляду практичного перекладу цієї фахової лексики в німецько-українському мовному просторі.

Виклад основного матеріалу. Перший етап розвитку термінології ветеринарії німецької мови – це період з XVI до XVIII сторіччя. Значна кількість термінів сформувалася на основі загальнолітературної німецької мови, також є багато запозичень з латині та грецької мови. Більшість термінів греко-латинського походження зустрічається в анатомії та фізіології тварин: Gastritis = Magenschleimhautentzündung– гастрит, Otitis =

Ohrenentzündung – отит, Cystitis = Entzündung der Harnblase – цистит, Mastitis = Entzündung der Milchdrüsen (Milchleiste) – мастит, Caninus = Eck- oder Fangzahn – ікло. Терміни, які належать до першого етапу розвитку, є назвами тварин (der Stier – бик, das Kalb – теля, die Kuh – корова, das Schwein – свиня, das Ferkel – порося, das Vieh – худоба, das Tier – тварина), а також процесів, які пов'язані з утриманням, годівлею та приготуванням кормів для тварин (erzeugen – виробляти, kauen – жувати, kreuzenerkeln – опороситися, anschobern – заскирдувати, halten – тримати, züchten – розводити, füttern – годувати, besamen – запліднювати, mästen – відгодовувати, wiederkauen – жувати). Ці лексичні одиниці перейшли із загальноживаної лексики до термінологічної системи ветеринарії. Характерною ознакою цього періоду є термінологізація одиниць загальноживаної лексики і, таким чином, поповнення термінологічного фонду.

Другий етап – це XIX – початок XX сторіччя – період інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу, технологій, у тому числі і ветеринарії як науки. Подальшого інтенсивного розвитку набули такі галузі як виробництво кормів, розведення тварин та ветеринарна медицина. У цей час науковці активно працюють над дослідженням не тільки зовнішніх і внутрішніх органів худоби, а також над удосконаленням процесів утримання та розведення тварин. З'являються нові терміни: das Sojabohnenschrot – шрот соєвих бобів, die Eiweißbausteine – складові білка, das gemerzte Tier – вибракована тварина, die Nährstoffverhältnisse – співвідношення поживних речовин, die tierische Erzeugung – тваринництво [1, с. 56].

Третій етап розвитку – період після 40-го року XX ст. і до сьогодення. В сучасному періоді розвитку німецької термінології ветеринарії відбувається активізація процесу словотворення. З розвитком ринкових відносин виникає потреба в високопродуктивних тваринах, для відгодівлі яких необхідні якісні корми, сприятливі умови. З прогресом у селекційній роботі високими темпами розвивається виробництво кормів, що веде до виникнення нових термінів у харчуванні тварин: das Weizenauswuchsmehl – пшеничне борошно з пророслого зерна, das Fettgehalt – жирність, das Trockenschnitzel – сухий жом.

При лінгвістичному аналізі лексики ветеринарії німецької мови можна виділити такі лексичні групи.

1. Загальноживана лексика.

2. Загальнонаукова лексика (термінологія суміжних фахових дисциплін). Оскільки процеси життєдіяльності людства ведуть до інтеграції наук та їх термінологій, то терміни різних галузей проникають і в термінологію тваринництва: der Läufer – 1) бігун, лижник, ковзаняр; 2) півзахисник (футбол), 3) слон (шахм.); 4) зв'язковий, посильний; 5) доріжка, серветка; 6) підсвинок; 7) ротор, якір (електричної машини), бігунок, робоче колесо (турбіни, насоса); der Bestand – 1) міцність; 2) готівка, запас, фонд; 3) (особистий) склад, контингент (армії); 4) насадження дерев; 5) поголів'я худоби (на одиницю площі); 6) прокат; оренда; das Futter 1) корм (для худоби); 2)

їжа; 3) підкладка (одягу); 4) футеровка (печі); 4) затискний патрон; 5) втулка; 6) зацільник; 7) дверна [віконна] коробка.

3. Конкретно-наукова лексика – терміни виключно ветеринарної фахової лексики: die Hochleistungskuh – високопродуктивна корова, das Fleischvieh – м'ясна худоба, die Milchviehhaltung – утримання молочних корів, das Milchfettgehalt – жирність молока, der Pansen – рубець (перший відділ шлунка жуйних), der Netzmagen – сітка (другий шлунок жуйних), der Blättermagen – книжка (відділ шлунка жуйних), der Labmagen – (сичуг (дійсний шлунок жуйних)).

У термінології ветеринарії нині розглядають три групи термінів. 1. Терміни-слова: непохідні, похідні, складні, аббревіатури. 2. Терміни - словосполучення. 3. Слова-символи. Найчисленніша група в цій термінології – це терміни-слова. До неї належать назви тварин: die Gans – гусак, das Huhn – курка, die Ente – качка, der Stier (Bulle) – бик, das Fleisch – м'ясо, die Milch – молоко, die Herde – гурт, отара, das Schwein – свиня, das Füllen (das Fohlen) молоде лоша, die Kuh – корова, das Kalb – теля, das Mutterschaf – вівцематка, das Ziegenlamm – козеня.

Термінологія ветеринарії налічує велику кількість субстантивованих іменників: das Grundfutter – основний корм, das Krafftutter – комбікорм, die Maissilage – кукурузний силос, die Milchleistung – молочна продуктивність, удійність, die Anfangsmast – початкова відгодівля, die Besamungszucht – селекція із застосуванням штучного запліднення, die Fettmast – сальна відгодівля.

Процес скорочення багатослівних термінів є типовим для цієї фахової мови: HD (Hüftgelenksdysplasie) – дисплазія тазостегнових суглобів, OCD (Osteochondrosis Dissecans) – остеохондроз, UDP (unabgebautes Futterprotein) – нерозщеплений кормовий протеїн, RNB (ruminale Stickstoffbilanz) – баланс азоту, die Trockensubstanz (TS) – сухі речовини.

Термінами-словосполученнями в німецькій терміносистемі ветеринарії виступають: 1. а) нестійкі терміносполучення, де кожний із компонентів – термін: das abgesetzte Tier – тварина, відлучена від матері, die laktierende Kuh – тварина, яка дає молоко; б) словосполучення, в яких компоненти, взяті ізольовано, не є термінами: die restliche Laktation – остаточна лактація. 2. Група символів-слів – це особливий комбінований структурний різновид термінів, до складу якої входять символи: Eiweiss – %; Fett – %, der Rohfaseranteil – % вміст сирової клітковини. Один і той самий термін має декілька пов'язаних між собою значень: der Roßkamm – скребло для коней, торговець кіньми, betäuben – а) давати наркоз; б) оглушати, вбивати, die Geile – а) добриво, б) виділення під час хіті, в) яєчко (сіменник самця).

Синоніми можна розділити на декілька груп [2, с.105]: 1) синоніми, утворені через словоскладання: das Zuwachs – die Zuzucht – молодняк, die Gewichtszunahme – der Gewichtszuwachs – приріст, der Viehhalter – der Viehzüchter – скотар; die Bestandesaufstockung – die Bestandeserweiterung – зростання поголів'я, das Zugtiere – das Spannvieh – робоча худоба; die Besatzdichte – die Besatzstärke – густина поголів'я на одиницю земельної частки; 2) синоніми, які утворилися за допомогою суфіксації, префіксації

та суфіксальної префіксації: Abkalbung / Kalbung, Biestmilch / Kolostralmilch, Zitzen / Brustwarzen, abkalben / kalben, aufzuchten / züchten; 3) пари синонімів, в яких складні терміни є синонімами термінологічних терміносполучень: die Zusatzfutter – zusätzliches Futter, die Trockenmasse – getrocknete Masse, Kälberfresser – weibliche Fresser, männliche Fresser – Bullenfresser, das Euter– milchbildende Drüse; 4) тип «термін – аббревіатура» : die „Centrale Marketinggesellschaft der deutschen Agrarwirtschaft" CMA, künstliche Besamung (KB) – штучне запліднення, die Vieheinheit (VE) – велика худоба, die Krankheit (BSE) – Bovine spongiforme Enzephalopathie.

Для термінології ветеринарії німецької мови характерні метафора і метонімія. Наприклад: die Brusthöhle – грудна порожнина, der Kurzstand – стійло з короткою прив'яззю, die Läuferbucht – загон, хлів, das Dreizweckkrind – велика рогата худоба універсального напрямку, die Speckmast – м'ясо-сальна відгодівля, Perlhuhn – «перлинна курка» – цесарка, der Blättermagen – сітка (другий шлунок жуйних), das Eiweiß – білок.

Терміни – антоніми є дуже поширеними в фаховій мові ветеринарії: Vomitus = Erbrechen – рвота, Diarrhoe = Durchfall – понос, Obstipation = Verstopfung – запор, Inappetenz = Appetitlosigkeit – втрата апетиту, Pruritus = Juckreiz – зуд, Alopezie = Haarausfall – випадання волосся. Антоніми утворюються в результаті приєднання префікса un- : verderblich – unverderblich. В утворенні багатьох антонімів беруть участь суфікси – arm, – reich: ertragarm – ertragreich, milcharm – milchreich, eiweissarm – eiweissreich, fettarm – fettreich, fleischarm – fleischreich, die niedertragende Sau – die hochtragende Sau.

Кореневі слова складають не досить велику групу в термінології тваринництва, але вони є ядром ветеринарної лексики: das Perlhuhn – цесарка, der Puter – індик, die Pute – індійка, das Pferd – кінь, die Sau – свиноматка, die Stute – кобила, das Schaf – вівця, der Schafbock – баран, der Hammel – баран, das Schwein – свиня, die Ziege – коза. Складні терміни дуже різноманітні за своєю лексико-семантичною структурою. Основним способом творення термінів-однослів є морфологічний спосіб (афіксальний, словоскладання і основоскладання). Найпродуктивнішими є суфікси –ung (для жіночого роду) та – e, – er (для чоловічого роду). Достатньо типовими є такі суфікси: – ling – der Frischling – порося, der Erstling – теличка; – tion – Palpation – пальпація, die Konstitution – будова тіла тварини. Для термінів-прикметників найбільш типовими є такі суфікси: – los – eiweißlos – безбілковий; – ig – fettig – жирний; – isch – tierisch – тваринний; – bar – fruchtbar – плодючий, урожайний; – al – embryonal – ембріональний; – lich – pflanzlich – рослинний. Фаховим термінам-дієсловом притаманні такі суфікси: –en, – eln, – ern, – ieren: mausern – линяти, märzen – вибраковувати, züchten – розводити, schlachten – забивати, besamen – штучно запліднювати, fetten – змащувати жиром, ferkeln – опороситися, anschobern – заскирдувати, kälbern – отелитися, silieren – силосувати, kultivieren – культивувати. Для термінів-дієслів характерні як відокремлювані, так і невідокремлювані префікси: an-, auf-, aus-, über-, be-, er-, ver-, zer-, miß-, nach-, unter-. Наприклад: abkalben – телитися,

aufzuchten – вирощувати, anbinden – прив'язувати, anerben – наслідувати, ausnutzen – використовувати, ausmelken – видоювати, ausmerzen – вибракування, überfüttern – перегодовувати, verbuttern – збивати масло, befruchten – запліднювати, enthornen – обрізати роги, mißarten – вироджуватися. Для термінів- іменників є типовими префікси: ab– , an– , auf– , aus– , wieder– , über– , be– , bei– , nach– , unter–, ver– : die Aufzucht – розведення, die Anzucht – розведення, der Auslauf – вигул, die Auslese – селекція, die Auslesezüchtung – племінний відбір, das Ausmerzen – вибракування, die Nachhut – літньо- осінній випас, die Bemuskelung – ступінь розвитку м'язової тканини, das Beifutter – кормова добавка, das Nachmelken – додоювання, das Belegen – злучка, die Besamung – осіменіння.

Субстантивізація стала у ветеринарній термінології досить розповсюдженим явищем: das Anziehen – дорощування молодняку, das Aufstallen – переведення худоби на стійлове утримання, das Ausmisten – прибирання гною, das Ausmerzen – вибракування, das Brüllen – ревіння, das Fressen – поїдання корму, das Allesfressen – універсальний корм.

Основним способом утворення складних термінологічних одиниць є деривація (суфіксальна або безафіксальна) і словоскладання (основ або словоформ): die Kombinationszüchtung – репродуктивне схрещення, die Bluteinmischung – ввідне схрещення. Найрозповсюдженішими в фаховій мові ветеринарії є сполучення: 1) дієприкметник + іменник: das Lebendgewicht – жива маса; 2) прикметник + прикметник: ungleichaltrig – різновіковий; 3) іменник + іменник : die Besatzdichte – густина поголів'я на одиницю земельної частки, die Buttermilch – пахта, die Kolostralmilch – молозиво; die Euterdrüse молочна залоза; 4) прикметник + іменник: Langhaar, das Braunvieh– буга худоба, die Kühlmilch – охолоджене молоко; die Geltkuh – ялова корова; das Grauvieh – ряба степна худоба; 5) дієслово + іменник: das Stechmesser – ніж для кровопуску, das Melkvieh – молочна, дійна худоба, der Aufhängebügel– крюк для підвішування туш.

Трьохкомпонентні терміни теж достатньо поширені в цій фаховій мові, а саме: 1) числівник + іменник + іменник: die Zweinutzungsrasse – породи комбінованого напрямку продуктивності; 2) прикметник + іменник + іменник: Zentralnervensystem – центральна нервова система, die Rohfaserkonzentration – концентрація сирової клітковини, das Hochzuchtstier – високопорідна тварина, die Jungviehaufzucht – вирощування молодняку; 3) іменник + іменник + іменник : Luftverteilerstück – пульсатор доїльної машини, die Futtermittelqualität – якість кормів; die Blutlinienzüchtung – розведення по лініях, die Herdbuchzüchtung зареєстроване племінне скотарство; 4) іменник + дієслово + іменник: die Futterschneidemaschine – корморізка; 5) іменник + прикметник + іменник: der Milchtiefkühler – холодильник для тривалого зберігання молока; die Eiweissmilch – молоко, збагачене білком.

Чотирикомпонентні терміни є нечисленною групою в фаховій мові ветеринарії: 1) прикметник + прикметник + іменник + іменник: das Gesamtnährstoffverhältnis – співвідношення загальної кількості поживних речовин; 2) прикметник + іменник + іменник + іменник: das Braunviehzuchtverband – тваринницька спілка бурої худоби; 3) іменник +

іменник + іменник + іменник: die Schafherdbuchzucht – племінне вівчарство; 5) іменник + іменник + дієслово + іменник: das Anbauweidemelkgerät – навісна пасовищна доїльна установка.

У сучасній німецькій термінології тваринництва функціонують численні абрєвіатури-терміни з різною структурою: 1) терміни, де перше слово скорочується до однієї букви і зберігається повна форма наступних слів: E – Rübe – die Ertragsrübe – буряк великої ваги з низьким вмістом цукру;

2) група складових скорочень: ad lib – ad libitum – до схочу; wdk – Wiederkäuer – жуйні; ZwKL – Zuchtwertklasse – клас племінної якості; 3) найрозповсюдженіша група – повні скорочення: E – die Elite – еліта, FE – die Futtereinheit – кормова одиниця; 4) напівскорочення: Be – das Berkschireschwein – свиня беркширської породи. Існує також група термінів-напівсимволів, які утворюються додаванням до слова цифр чи комбінацій: pzl – die Erhöhung – підвищення, pF – der Wert – оцінка, P – die Generation – рід. З розвитком прогресу в молочному тваринництві виникли нові технічні терміни, пов'язані з машинним, комп'ютерним доїнням та годівлею, а також терміни з назвами видів утримання: der Boxenlaufstall – боксовий корівник, der Tierlaufstall – приміщення для безприв'язного утримання худоби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Німецькомовна термінологія тваринництва відображає стан відповідної науки і сільського господарства Німеччини, яке є одним з найбільш розвинутих у світі. Ця термінологія є достатньо детально розробленою і відрізняється порівняно високою точністю і відповідністю використовуваних у ній термінів. Результати дослідження цієї статті мають цінність для вивчення лексики німецької мови та німецької термінології тваринництва зокрема. Вони допоможуть краще зрозуміти можливості функціонування певних слів-термінів, які використовуються у контексті термінології тваринництва.

Список літератури

1. Котеленець І.В. Лексико-семантична характеристика німецької мови тваринництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови“ / І.В.Котеленець. – К., 2002. – 21 с.
2. Котеленець І.В. Про особливості синонімів у термінології тваринництва німецької мови/ І.В.Котеленець // Наук. вісник Чернів. ун-ту. Германська філологія. – Чернівці, 2000. – Вип. 84. – С. 101 – 107.
3. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І.Панько, І.М.Кочан, І.П.Мацюк – Львів: Світ, 1994. – 216 с.

Рассмотрена немецкая терминосистема ветеринарии, которая составляет часть общей терминологической лексики, проведен лингвистический анализ профессиональной лексики ветеринарии.

Термин, терминология ветеринарии, лексика общего пользования, мотивация, организация системы, лексико-семантическая подсистема, номенклатура, терминологическая лексика, профессиональная лексика

The research is dedicated to linguistic analysis of German veterinary termsystem and the issues of necessary further development of functional – cognitive language research in the context of pragmalinguistic approach to the language communication.

Term, veterinary terminology, vocabulary of general usage, motivation, system organization, lexical-semantic subsystem, nomenclature, terminological vocabulary, professional vocabulary.

УДК 811.111'255.2:6

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

С.М. Амеліна, доктор педагогічних наук

А.М. Монашненко, аспірант

Н.В. Проценко, студентка

Проаналізовано лексичні та граматичні проблеми перекладу науково-технічної літератури. Розглянуто та охарактеризовано найпоширеніші лексичні та граматичні трансформації при перекладі науково-технічної літератури.

Науково-технічна література, лексико-граматичні проблеми перекладу, перекладацькі трансформації.

Із швидким розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації значно зросло значення науково-технічного перекладу. Вивчення питань перекладу науково-технічної літератури відрізняється науковим стилем і часто потребує аналізу тексту, вивчення закономірностей функціонального стилю мови науки і техніки, що сприяє оволодінню технікою адекватного перекладу. Ця тема є актуальною у теорії перекладу ще й тому, що зросли науково-технічні контакти з англomовним світом та збільшилися вимоги до перекладу текстів науково-технічного змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що існує потреба в аналізі лексико-граматичних складових перекладу науково-технічних текстів.

Мова науково-технічної літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними та граматичними особливостями. Якщо лексичні відмінності помітні навіть для нефахівця (а це передусім значна наявність спеціальної лексики, термінів), то у граматичному плані вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні.

Мета дослідження – аналіз лексичних та граматичних проблем при перекладі науково-технічної літератури.